

Аксьонова Віра Ігорівна - доктор філософських наук, доцент кафедри професійної педагогіки та соціально - гуманітарних наук Льотної академії Національного авіаційного університету

Томаровщенко М.А. - курсант гр. 183 IV курсу факультет льотної експлуатації та обслуговування повітряного руху, Льотної академії Національного авіаційного університету

Уткін О.О. - курсант гр. 183, IV курсу факультет льотної експлуатації та обслуговування повітряного руху Льотної академії Національного авіаційного університету

ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ: ПРИРОДА ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ)

Філософія досліджує світ зовнішній стосовно людини й світ внутрішній (духовне життя людини, її свідомість) у їхньому взаємозв'язку один з одним. Іншими словами, у самому загальному виді вона вивчає суб'єктно-об'єктні відносини. Ніяка інша наука цією проблемою спеціально не займається. Всі філософські проблеми так чи інакше торкаються самого загального питання – про співвідношення матерії й свідомості, яке є одним з основних питань філософії й складається відносно матерії й свідомості.

Питання має розглядатися з двох боків: що є первинним – матерія або свідомість, а також вірно чи ні те, що свідомість людини пізнає матеріальний світ. Залежно від вирішення основного питання філософії мислителі поділилися на два основні напрямку – матеріалізм і ідеалізм. Матеріалісти, спираючись на дані наукових досліджень, стверджують, що первинна матерія, а свідомість людини вторинна, вона виникає в результаті тривалого розвитку матерії. Ідеалісти вважають, що первинна свідомість: або у вигляді абсолютного духу або - розуму (об'єктивний ідеалізм), або - у вигляді свідомості людини (суб'єктивний ідеалізм). Ідеалісти не заперечують існування матерії, але розглядають її як нижчий рід буття – не як творче, а як вторинне (створене).

У рішенні гносеологічного питання про можливість пізнання світу також існують позиції – антиподи: точці зору пізнавального оптимізму протистоять більше песимістичні системи поглядів: скептицизм (від греч. *skeptikos* – що розглядає, що досліджує) – ідеалістичний філософський напрямок, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання об'єктивної дійсності; агностицизм (від греч. *a* – заперечення й *gnosis* – знання; недоступний пізнанню) – ідеалістичний філософський напрямок, що заперечує можливість пізнання об'єктивного миру і його закономірностей.

Форми матеріалізму, як і ідеалізму, різноманітні. Так, розрізняють метафізичний і діалектичний матеріалізм. Розглянемо як приклад, як у рамках ДІАЛЕКТИКО-МАТЕРІАЛІСТИЧНОГО ВЧЕННЯ вирішувалася одна з найважливіших (особливо для матеріалістів) філософських проблем – проблема матерії. Наступне визначення матерії є найбільш загально визнаним у сучасному матеріалізмі: матерія є філософська категорія для позначення об'єктивної

реальності, що дана людині у відчуттях його, що копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями, існує незалежно від них.

Це визначення стверджує, по-перше, про те, що головною властивістю матерії є властивість бути **ОБ'ЄКТИВНОЮ РЕАЛЬНІСТЮ**, тобто **ІСНУВАТИ ПОЗА НАШОЮ СВІДОМІСТЮ**. Цим зізнається первинність матерії стосовно свідомості.

По-друге, якщо ознакою матеріальності є властивість "бути об'єктивною реальністю", те ніякі тіла, речі, процеси як природні, так і зроблені людиною, не можуть претендувати на своє виключне право бути матерією. Матерія існує тільки в різноманітті конкретних об'єктів. Люди відкривають всі нові й нові властивості природних тіл і процесів, роблять нескінченну безліч не існуючих у природі речей. Це дає можливість затверджувати, що **МАТЕРІЯ НЕВИЧЕРПНА**.

По-третє, матерія "копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями". **ЦИМ ЗІЗНАЄТЬСЯ ПРИНЦИПОВА ПІЗНАВАННІСТЬ МАТЕРІАЛЬНОГО СВІТУ**, що означає узгодження, збіг між собою змісту законів мислення і законів об'єктивного миру. Факт такого узгодження пояснюється в такий спосіб: мислення – продукт людського мозку; але й людина, і його мозок – продукти природи, які розвиваються разом з нею. В остаточному підсумку, отже, мислення – продукт природи, а тому його закони збігаються із законами об'єктивного миру.

Поняття "матерія" виконує ту ж функцію, що й поняття "буття" Парменіда в античності або Бога в середньовіччя: виступає гарантом існування миру. Справа в тому, що матерії приписуються ті ж характеристики, що й Богові. Отже, вона може розглядатися як своєрідне обґрунтування існування не тільки матеріального світу, але й духовного. **МАТЕРІАЛЬНИЙ СВІТ РОЗВИВАЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ РЕЧЕЙ І ПРОЦЕСІВ**. Ця взаємодія (а не Бог) виступає, відповідно до матеріалізму, підставою миру.

Матерія - невичерпна, тобто різноманіття конкретних об'єктів, у яких вона існує, нескінченно. Але нескінченний її зміст не хаотично; воно впорядковано. Насамперед можна говорити про будову матерії на рівні живої й неживої природи. У **СТРУКТУРУ МАТЕРІЇ НА РІВНІ НЕЖИВОЇ ПРИРОДИ**, з погляду сучасної науки, входять: елементарні частки, фізичний вакуум (особливий стан матерії, де відбуваються складні процеси появи й зникнення елементарних часток), атоми, зірки, молекули, планети, планетні системи, галактики (сукупність взаємозалежних планетних систем і зірок), системи галактик, метagalaktiki (системи взаємодіючих скупчень галактик). Таємні будови матерії, що існує за межами елементарних часток і метagalaktiki, люди ще не пізнали.

РІВЕНЬ ЖИВОЇ ПРИРОДИ ВКЛЮЧАЄ ДВА НАПІВРІВНІ: БІОЛОГІЧНЕ Й СОЦІАЛЬНЕ (суспільне) життя. На біологічному рівні в структуру матерії входять нуклеїнові кислоти (ДНК і РНК присутні в клітках всіх живих організмів і виконують найважливіші функції по зберіганню й передачі генетичної інформації), білки (доклітковий рівень життя), клітки й одноклітинні організми, багатоклітинні організми (рослини й тварини),

популяції (сукупності особин одного виду, тривалий час що займають певний простір і відтворюють себе в потомстві; приклад популяції – зграя вовків, зграя риб, мурашник), біоценози (сукупність популяцій, що населяють дану ділянку суши, води й перебувають у певному зв'язку між собою й навколишнім середовищем. Приклад біоценозу – ліс, у якому популяції живучих у ньому тварин, рослин, грибів, мікроорганізмів взаємодіють між собою, створюють цілісну рівноважну систему), біосфера (глобальна система життя, утворена в результаті взаємодії біоценозів).

На соціальному рівні в структурі матерії можна виділити наступні елементи: родина, класи, раси, нації й т.д.

Матерія, як зазначено вище, має численні властивості, але є серед них такі, без яких вона не може існувати. Такі властивості називаються АТРИБУТАМИ. До них ставляться рух, простір і час.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПОНЯТТЯ РУХУ ПОЗНАЧАЄ БУДЬ-ЯКІ ВЗАЄМОДІЇ, А ТАКОЖ ЗМІНИ СТАНІВ ОБ'ЄКТІВ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ В ПРОЦЕСІ ЦИХ ВЗАЄМОДІЙ. ТОМУ РУХ Є ЗМІНА ВЗАГАЛІ.

Всі речі навколишні нас миру перебувають у постійному русі, зміні. Є такі стани руху, які не змінюють якісних характеристик предметів. Наприклад, усі знають, що усередині предметів відбувається "скажений танець" електронів і інших елементарних часток, але при цьому зовнішній вигляд, місце розташування предметів зберігаються незмінними. Ми сприймаємо їх як такі, що перебувають у спокої. **СПОКІЙ – ЦЕ СТАН РУХУ, ЩО НЕ ПОРУШУЄ ЯКІСНОЇ СПЕЦИФІКИ ПРЕДМЕТА, ЙОГО СТАБІЛЬНОСТІ.**

Існують стани руху, що приводять до **ЗМІНИ ЯКІСНОГО СТАНУ ПРЕДМЕТІВ**. Тут можливі два результати: розпад предмета на більше прості елементи (наприклад, у процесі гниття) і, навпаки, утворення нового, більше складного об'єкта.

Зміна, що супроводжується появою нових якісних станів, які являють собою розгортання можливостей, схованих у попередніх якісних станах, називаються розвитком. Наприклад, у жолуді прихована можливість стати дубом, і коли жолудь попадає в сприятливі для нього умови, ця можливість реалізується. Жолудь розвивається в дуб.

Кожному структурному рівню матерії відповідає своя **ФОРМА РУХУ**: механічна, фізична, хімічна, біологічна, соціальна. Ці форми взаємозалежні.

ПРОСТІР – ФОРМА БУТТЯ МАТЕРІЇ, ЩО ВИРАЖАЄ ДОВЖИНА ТРИДЦЯТИЛІТНІХ ЇЇ ОБ'ЄКТІВ, ЇХНЯ БУДОВА З ЕЛЕМЕНТІВ І ЧАСТИН. Простір нашого миру має три виміри, а тому його називають тривимірним.

ЧАС – ФОРМА БУТТЯ МАТЕРІЇ, ЩО ВИРАЖАЄ ТРИВАЛІСТЬ ПРОЦЕСІВ, ЩО ПРОТІКАЮТЬ, ПОСЛІДОВНІСТЬ ЗМІНИ СТАНІВ У ХОДІ змiни й РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНИХ СИСТЕМ. Людина навчилася вимірювати час, порівнюючи різні процеси з одним, обраним за зразок (еталон). Наприклад, ми порівнюємо тривалість доби з рухом вартівий і хвилинної стрілець годин. При цьому один оборот по циферблаті годинникової стрілки ми умовно називаємо "одну годину".

Але людині властиво й інтуїтивне почуття часу ("біологічний годинник"). І тут немає нічого надприродного, якщо врахувати, що людина – закономірний підсумок розвитку галактики, а тому може "почувати" її ритми. Медики відкрили, що наші внутрішні органи працюють із різним ступенем інтенсивності в різний час доби. Між двома й чотирма годинниками ночі підсилюється функціонування печінки, що очищає організм від отрути, а о четвертій годині ночі всі органи знижують свою активність. Не випадково в цей час найчастіше вмирають хворі люди.

На початку ХХ століття фізика виявила глибокий зв'язок між простором і часом. Виявилось, що ЧАС Є ЧЕТВЕРТИЙ ВИМІР МИРУ, а просторово–часовий зріз нашої Метагалактики характеризується формулою 3+1 (три просторових виміри й одне тимчасове). Ця фундаментальна характеристика визначила матеріальну будову метагалактики.

СВОЮ СПЕЦИФІКУ МАЄ ПРОСТІР І ЧАС ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА. Людство, на відміну від тварин, відразу ж початок формувати особливу просторову сферу своєї життєдіяльності: виготовляти знаряддя праці, будувати житла й цілі поселення, створювати пасовища, одомашнювати диких звірів тощо. Поруч із незасвоєною природою з'явилася "друга", "олюднена" природа. Якщо в неживій і біологічній формах матерії простір включає тільки зв'язку предметів, то в СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ВХОДИТЬ І ВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ПРИКМЕТ, ДО МІСЦЯ СВОГО ПЕРЕБУВАННЯ.

СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС – ФОРМА БУТТЯ СУСПІЛЬСТВА, ЩО ВИРАЖАЄ ТРИВАЛІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ, ЇХНЬОЇ ЗМІНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ХОДІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ. Соціальні процеси мають різну тривалість. Родоплемінні суспільства й перші цивілізації древнього миру ідуть коріннями в товщу століть, тридцятилітній кілька десятків тисяч років. Середньовічне суспільство проіснувало близько 1400 років, а сучасний спосіб життя триває всього близько 300 років. Зміна етапів розвитку суспільства характеризується прискоренням ритму соціального життя. Почався "плин часу", що перевищує рівень біологічного ритму людського тіла й фізіологічних процесів, що відбуваються в ньому, що може негативно вплинути на здоров'я людей.

Соціальний час характеризується не тільки нерівномірністю протікання, але й багаторівневою структурою. У ній можна виділити час, що визначає історію походження роду людського, час утворення націй і народностей, час розвитку й зміни цілих епох і формацій, а також час індивідуального буття людини. У свою чергу індивідуальне буття людини підрозділяється на час дитинства, отрочтва, юності, зрілості, старості. І в кожному із цих часів свій ритм і свої цінності. Наприклад, у старості людина перестає поспішати, "утихомирює" плин часу, а також частіше, ніж у молодості, міркує про сенс життя, смерті.

Деякі сучасні філософи затверджують, що це визначення містить два взаємовиключних судження: 1 Матерія незалежна від нашої свідомості. 2 Матерія є об'єктивна реальність, дана нам у відчуттях. Перше судження заперечує друге й навпаки. Теза про незалежність матерії від свідомості обґрунтувати не так просто, як здається на перший погляд. Не випадково тому ще представники російської релігійної філософії перше судження відносили до

розряду знань, які неможливо не довести, не спростувати. Труднощі з визначенням матерії неминуче сприяють розвитку матеріалістичного навчання, більше глибокому аналізу його основних понять і принципів.

Таким чином, матеріалізм і ідеалізм – протилежні філософські напрямки. Протягом всієї історії філософії вони ведуть складну, напружену й змістовну суперечку один з одним. Певним компромісом між ними можна вважати ДУАЛІЗМ – філософське вчення про існування двох незалежних початків: матеріального й духовного. Однак назвати його "третім напрямком" у філософії не можна. Дуалізм – лише різновид ідеалізму, оскільки він визнає незалежність свідомості від матерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В. І., Скловський І. З. Гуманістичний контекст соціокультурного простору України. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Наук. журн. 2015. №2 (35). С. 12 -16.
2. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*: Зб. наук. пр. за ред. проф. Воронкової В.Г. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. Вип.45. С.128-141.
3. Атаманюк З.М. Український контекст свободи особистості як цінності сучасного українського суспільства. *Матеріали V Всеукраїнської інтернет-конференції 12-13 травня 2017 р. Освіта та соціалізація особистості*. Одеса, Запоріжжя: ДЗ «ПНПУ» - КПУ, 2017. С.12-13.
4. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. *Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання*. Одеса: ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», 2016. С.13- 27.

Білоусова Кіра Олексіївна – аспірантка Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ПРИКЛАДНЕ БАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ЛЮБОВІ

Любов, як основа буття людини є великою таємницею людства в усі часи його існування. Природа любові, її теоретичні та практичні аспекти досліджуються вченими та філософами від античних Сократівських часів, до сьогодення— часу розквіту філософської думки.

Феномен любові цікавив багатьох філософів різних часів. Наприклад, Платон у своєму діалозі «Бенкет» намагався дати пояснення любові. Любов, як одна із головних заповідей, розглядалася й у Новому завіті. Рене Декарт у своїй праці «Пристрасті душі» відносить любов до перших шести пристрастей, намагається дати наукове пояснення феномену любові.